

Μητροπολίτης Φαναρίου Αγαθάγγελος: Μια προσπάθεια κοινού εορτασμού του Πάσχα στην Αρχαία Εκκλησία

/ Γνώμες

- **Μητροπολίτου Φαναρίου Αγαθαγγέλου, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος**

Σέ ἐμπνευσμένη ὁμιλία του, τήν Κυριακή 31 Μαρτίου 2024, ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, κατά τήν θεία Λειτουργία στόν προσφάτως πανηγυρίσαντα ἱερό ναό ἁγίων Θεοδώρων τῆς Κοινότητος Βλάχκας Κωνσταντινουπόλεως, ἔθεσε τό ζήτημα τοῦ κοινοῦ εορτασμοῦ τοῦ Πάσχα σέ Ἀνατολή καί Δύση δεόμενος «τοῦ Κυρίου τῆς Δόξης, νά μᾶς ἀξιώσει ὁ κοινός εορτασμός τοῦ Πάσχα πού θά ἔχωμεν κατά τήν ἐπόμενη χρονιά, νά μή ἀποτελέσει μίαν εὐτυχῇ ἀπλῶς σύμπτωσιν, ἔν τυχαιῶν συγκυριακόν γεγονός, ἀλλά τήν ἀπαρχή τῆς καθιερώσεως κοινῆς ἡμερομηνίας διά τόν εορτασμόν τοῦ κατ' ἔτος ὑπό τῆς

Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Χριστιανοσύνης, ἐν ᾧ καί τῆς ἐπετείου συμπληρώσεως 1700 χρόνων, τό 2025, ἀπό τῆς συγκλήσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου...». Μία ἐπιτυχημένη προσπάθεια κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα στήν Ἀνατολή καί στήν Δύση κατά τούς χρόνους τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας ἦταν αὕτη πού ἐπιτεύχθηκε ἐπὶ Ἐπισκόπου Ρώμης Πίου Α΄ (Εὐσεβίου) (1).

Ὁ ἱερομάρτυς ἅγιος Εὐσέβιος διετέλεσε Ἐπίσκοπος Ρώμης ἀπό τό 140 μ.Χ. μέχρι τό 155 μ.Χ. κατά τήν διάρκεια τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνου Πίου καί Μάρκου Αὐρηλίου καί ἦταν 9ος διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου στόν ἀποστολικό θρόνο τῆς Ρώμης (2). Ἡ πληροφορία αὕτη ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τόν Ἅγιο Εἰρηναῖο, Ἐπίσκοπο Λουγδούνων (3). Γεννήθηκε στήν νότιο Ἰταλία κατά τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 1ου αἰῶνος μ.Χ. Ὁ πατέρας του ὀνομαζόταν Ρουφῖνος καί καταγόταν ἀπό τήν Ἀκυληῖα, μία ἀρχαία ρωμαϊκή πόλη στήν κεφαλή τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας (4). Σύμφωνα μέ τόν Μουρατοριανό Κώδικα (5) καί τήν Βίβλο τῶν Ἐπισκόπων Ρώμης (6) τοῦ 2ου αἰῶνος μ.Χ., ἀδελφός τοῦ ἱερομάρτυρος Εὐσεβίου ἦταν ὁ Ἑρμᾶς, γνωστός συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Ὁ Ποιμήν» (7). Τί συνέβη, λοιπόν τότε ; Κέντρο τοῦ ὅλου λατρευτικοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων ὑπῆρξε τό Πασχάλιο μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καί ἡ προσωπική βίωσή του ἀπό τούς πιστούς κατά τήν ἐμπειρία τῆς θείας λατρείας στόν ἡμερήσιο, τόν ἐβδομαδιαῖο καί τόν ἐτήσιο κύκλο τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου. Ἡ ἔριδα γιά τόν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα κατά τόν 2ο αἰῶνα μ. Χ. προέκυψε ἀπό τίς διαφορετικές παραδόσεις τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὅχι μόνο στό περιεχόμενο τῆς ἑορτῆς ἀλλά καί στόν τρόπο τῆς νηστείας τῶν πιστῶν πρό τῆς ἑορτῆς. Ὁ χρόνος ἑορτασμοῦ καί ἡ νηστεία τοῦ Πάσχα καθορίζονταν κατ' ἀρχάς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, τό ὁποῖο ἑορταζόταν τήν 14 ἡ τοῦ μήνα Νισάν. Κατά τήν ἡμέρα αὕτη ἐόρταζαν τό Πάσχα καί οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί, τήν παράδοση δέ αὕτη διαφύλαξαν οἱ Ἐκκλησίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφοῦ τήν εἶχαν συνδέσει μέ τήν ἰωάννεια παράδοση. Πράγματι, οἱ Χριστιανοί τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐόρταζαν κατά τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα κυρίως τόν σταυρικό θάνατον τοῦ Κυρίου, κατά τήν 14 ἡ τοῦ μήνα Νισάν ἢ τήν 14 ἡ τοῦ σεληνιακοῦ μήνα, ὅποιαδήποτε ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας καί ἄν συνέπιπτε αὕτη, νήστευαν δέ, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, μέχρι τήν ἑσπέρα τῆς 14 ἡς τοῦ μήνα Νισάν, ὅποταν τελοῦσαν τό πασχάλιον δεῖπνον μαζί μέ τήν Θεία Εὐχαριστία.

Οἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι τόσο τῆς Ἀνατολῆς, ὅσο καί τῆς Δύσεως, ἐόρταζαν ὅχι μόνο τόν σταυρικό θάνατον, ἀλλά καί τήν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ κατά τήν πρώτη Κυριακή μετά τήν 14 ἡ τοῦ μήνα Νισάν, ἐνήστευαν δέ συνήθως τήν Παρασκευή καί τό Σάββατον : «Τῆς Ἀσίας ἀπάσης αἱ παροικίαι ὡς ἐκ παραδόσεως ἀρχαιοτέρας σελήνης τήν τεσσαρεσκαίδεκάτην ὦντο δεῖν ἐπὶ τοῦ σωτηρίου Πάσχα ἑορτῆς παραφυλάττειν, ἐν ᾗ θύειν τό πρόβατον Ἰουδαίοις προηγόρευτο, ὡς δέον ἐκ παντός κατά ταύτην, ὁποῖα δ' ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος περιτυχάνοι, τάς τῶν ἀσιτιῶν

ἐπιλύσεις ποιεῖσθαι, οὐκ ἔθους ὄντος τοῦτον ἐπιτελεῖν τόν τρόπον ταῖς ἀνά τήν λοιπὴν ἅπασαν οἰκουμένην ἐκκλησίαις, ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως τό καί εἰς δεῦρο κρατῆσαν ἔθος φυλαττούσαις, ὡς μηδ' ἑτέρα προσήκειν παρά τήν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμέρα τὰς νηστείας ἐπιλύεσθαι» (8).

Οἱ προσπάθειες γιά νά ἐπιτευχθεῖ ὁμοιομορφία σέ ὅλες τίς τοπικές Ἐκκλησίες εἶχαν ἀρχίσει ἤδη ἀπό τά μέσα τοῦ 2 ου αἰῶνος μ. Χ., παρά δέ τίς διαφωνίες ποτέ δέν εἶχε κανεῖς ἀποβληθεῖ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος σέ ἐπιστολή του ἐπικαλεῖται τήν εἰρηνική συζήτηση τοῦ ζητήματος ἀπό τούς Ἐπισκόπους Σμύρνης Πολύκαρπο καί Ρώμης Ἀνίκητο, περί τό 155/156 μ. Χ., οἱ ὁποῖοι παρά τήν ἐμμονή τους στήν διαφωνία «ἐκοινώνησαν ἑαυτοῖς, καί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεχώρησεν ὁ Ἀνίκητος τήν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ κατ' ἐντροπήν δηλονότι, καί μετ' εἰρήνης ἀπ' ἁλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης Ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχόντων...» (9). Ἔτσι ὁ ἅγιος Εὐσέβιος, μέσα στό πλαίσιο τῆς εἰρηνικῆς συζητήσεως τοῦ ζητήματος, ὅρισε μέ διάταγμα νά ἐορτάζεται τό Πάσχα μόνο ἡμέρα Κυριακή καί διατηροῦσε τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τούς Μικρασιάτες τῆς Ρώμης (10).

Αὐτά γιά τήν ἱστορία καί τήν ταπεινή ἱκεσία ὁ χριστιανικός κόσμος, σέ μιά ἐποχή πού ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ λησμονήθηκε, νά δώσει τήν κοινὴ μαρτυρία τῆς Ἀναστάσεως.

Ὑποσημειώσεις

(1) Μαρτύρησε διὰ ξίφους ἐπὶ Ἀντωνίνου Πίου καί ὑπατείας Κλάρου καί Σεβήρου καί ἔλαβε τόν ἀμαράντινο στέφανο τῆς δόξας καί τοῦ μαρτυρίου «ὥσπερ ὀλοκαύτωμα δεκτόν τῷ Θεῷ ἡτοιμασμένον» στίς 11 Ἰουλίου. Ἐνταφιάσθηκε δίπλα στό ἱερὸ λείψανο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, βλ. Liber Pontificalis: «Qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri, in Vaticanum...». Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ ἁγίου Εὐσεβίου δίπλα στόν τάφο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἀναφέρεται σέ σχετικό πῖνακα στό Βατικανό στόν ὁποῖο ἀναφέρονται ὅλοι οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης πού ἔχουν ταφεῖ ἐκεῖ. «Ὁ Πέτρος ἐτάφη ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Βατικανοῦ, ἐνθα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἱδρυσε βασιλικήν, ἐπ' αὐτῆς δέ βραδύτερον ὠκοδομήθη ὁ καί νῦν σωζόμενος περικαλλέστατος ναός», Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, Εἰσαγωγή εἰς τήν Καινὴν Διαθήκην, τόμος β', ἐν Ἀθήναις 2003, σελ. 328. Β. Ν. Γιαννόπουλου, «Πέτρος», Χριστιανική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμος 10ος, Ἀθῆναι 1967, σελ. 351: «Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐκτίσθη κατὰ τόν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιᾶς βασιλικῆς, τήν ὁποίαν εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, κατεδαφίσας τό μικρόν παρεκκλήσιον, ὅπερ εἶχεν ἱδρύσει ὁ Πάπας Ἀνάκλητος εἰς τόν τόπον τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Ὁ ναός τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἦτο μεγαλοπρεπέστατος καί ἐχρησίμευσεν ἐπὶ ἑνδεκα αἰῶνας ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ναὸς τῆς Ρώμης, ὅπου ἐτάφησαν πάντες σχεδὸν οἱ Πάπαι». Θ. Παπακωνσταντίνου,

«Ρώμη», Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 11ος, έκδ. Πυρσός, Ἀθῆναι 1933, σελ. 318. Ρωμαϊκό Μαρτυρολόγιο, Bibliotheca «Ephemerides Liturgicae», C.L.V., Edizioni Liturgiche, Roma 1998, σελ. 167. Ἐνα χρόνο πρὶν τὸ μαρτυρικό τέλος τοῦ ἁγίου Εὐσεβίου, ὁ ἱερομάρτυς Πολύκαρπος, Ἐπίσκοπος Σμύρνης, ἐπισκέφθηκε τὴν Ρώμη ὅπου Ἐπίσκοπος ἦταν ὁ Ἅγιος Ἀνίκητος, διάδοχος τοῦ Ἁγίου Πίου. Συνεπῶς προκύπτει ὅτι τὸ ἔτος τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου ἦταν περὶ τὸ 155 μ.Χ., βλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, IV, 11, 1, IV, 6, 4, V 24, 14, P.G. 20, 328 BC, 445 B, 505 A. J. Patinot, «Πῖος», Ὁρησκευτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 10ος, Ἀθῆναι 1967, σελ. 395.

(2) Franz Xaver Seppelt-Georg Schwaiger, Geschichte der Päpste, Berlin 1965, σελ. 15.

(3) J. Patinot, «Πῖος», Ὁρησκευτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 10ος, σελ. 395, Ἀθῆναι 1967. Francesco Scorza Barcellona, Pio I, E nciclopedia dei Papi, Roma 2000, σελ. 220-222. Περὶ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου βλ. Bartolomeo Platina, Lives of the Popes, volume I-Antiquity, edited and translated by Anthony F. D' Elia, Harvard University Press, London, England 2008, σελ. 79-83.

(4) Σύμφωνα μέ τὴν παράδοση ἡ πόλη πῆρε τὸ ὄνομά της λόγω τῶν ἄφθονων νερῶν πού ὑπῆρχαν στὴν περιοχή.

(5) Ὁ ἀρχαιότερος γνωστός Κανόνας τῆς Καινῆς Διαθήκης πού συντάχθηκε πιθανώτατα περὶ τὸ 200 μ.Χ. Ὁ L. A. Muratori († 1750), πού βρῆκε σέ χειρόγραφο τοῦ 8ου αἰῶνος μ.Χ. στὴν Ἀμβροσιανή Βιβλιοθήκη τοῦ Μεδιολάνου ἀκρωτηριασμένο κατάλογο τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, γράφει σχετικά: «Pastorem...Hermas conscripsit, sedente in cathedra urbis Romae Ecclesiae Pio episcopo, frater ejus». Πάντως ἡ πιθανωτέρα συγγραφή τοῦ Ποιμένου κατὰ τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰῶνος μ.Χ., ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, ὡς καὶ οἱ σχετικές ἀναφορές τῶν ἱστορικῶν, εἶναι οἱ ἰσχυρές ἀποδείξεις περὶ τῶν αὐταδέλφων Εὐσεβίου καὶ Ἑρμᾶ.

(6) Le Liber pontificalis, a cura di L. Duchesne, Paris 1886 : βιβλίο στὴ λατινική γλῶσσα πού ἀφηγεῖται τὴν ἱστορία τῶν Ἐπισκόπων Ρώμης ξεκινώντας ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο καὶ συνεχίζοντας ὥς τὸν 14ο αἰῶνα μ.Χ., ὑπὸ μορφή συναξαρίων. Περὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Εὐσεβίου ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα: «1. Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de ciuitate Aquilegia, sedit ann. XVIII m. III d. III. Fuit autem temporibus Antonini Pii, a consolatu Clari et Seueri (146). 2. Sub huius episcopatum Hermis librum scripsit in quo mandatum continet quod ei praecepit angelus Domini, cum uenit ad eum in habitu pastoris ; et praecepit ei ut Paschae die dominico celebraretur. 3. Hic constituit hereticum

uenientem ex Iudaeorum herese suscipi et baptizari ; et constitutum de ecclesia fecit. † 5 Hic fecit ordinationes V per mens. Decemb., presbiteros XVIII, diaconos XXI ; episcopos per diuersa loca numero XII. Qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri, in Vaticanum, V id. Iul. Et cessauit episcopatus dies XIII. † 4 Hic ex rogatu beate Praxedis dedicauit ecclesiam thermas Nouati, in uico Patricii, in honore sororis sue sanctae Potentianae, ubi et multa dona obtulit; ubi sepius sacrificium Domino offerens ministrabat. Inmo et fontem baptismi construi fecit, manus suas benedixit et consecrauit; et multos uenientes ad fidem baptizauit in nomine Trinitatis».

(7) Ὁ Ποιμήν τοῦ Ἑρμᾶ εἶναι τό ἐκτενέστερο ἀπό τά συγγράμματα τῶν καλουμένων Ἀποστολικῶν Πατέρων τό ὁποῖο συνδυάζει προφητεία καί ἀποκάλυψη, διαφέρον ὅμως τῶν συνήθων προφητικῶν κειμένων κατά τό ὅτι ἐμφανίζει οὐράνια πρόσωπα ἀποκαλύπτοντα μυστικά περί μέλλοντος. Τόπος συγγραφῆς του ἦταν ἡ Ρώμη. Βλ. σχετικά «Ὁ Ποιμήν τοῦ Ἑρμᾶ», εἰσαγωγικά, Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων (ΒΕΠΕΣ), τόμος 3 ος, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1955, σελ. 31-37. «Ἐσχάτως κατά τόν χρόνον ἡμῶν συνεγράφη ὑπό τοῦ ἐν Ἑρμᾶ ἐν Ρώμῃ, ὅτε εἰς τήν ἔδραν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ἦτο ἐπίσκοπος ὁ Πῖος, ὁ ἀδελφός αὐτοῦ»: Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, Εἰσαγωγή εἰς τήν Καινήν Διαθήκην, τόμος β΄, ἐν Ἀθήναις 2003, σελ. 1216.

(8) Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, V, 23. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄, Ἀθῆναι 2002 3, σελ. 274-275.

(9) Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, V, 24, 14, 17. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄, Ἀθῆναι 2002 3, σελ. 281.

(10) Ἀγίου Εἰρηναίου: «...Καί μετ' εἰρήνης ἀπ' ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην ἔχόντων, καί τῶν τηρούντων (=Μικρασιατῶν) καί τῶν μή τηρούντων (=Ρωμαίων)». βλ. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄, Ἀθῆναι 2002 3, σελ. 281-282. Francesco Scorza Barcellona, Pio I, Enciclopedia dei Papi, Roma 2000, σελ. 221. Τό ζήτημα αὐτό γιά τόν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα ρυθμίσθηκε τελικά σέ οἰκουμενικό πλαίσιο μέ Ἀπόφαση τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό 325 μ.Χ.